

ризують мотиви підтримання життєзабезпечення, прагнення до комфорту, надбання соціального статусу та спілкування. Продуктивну тенденцію визначають мотиви загальної активності, творчої активності, суспільної користі та спілкування.

Як видно, мотив спілкування служить цілям того й іншого. При цьому характерне переваження мотиву спілкування і загальної активності над усіма іншими. Найменшою значимістю (за середніми даними) характеризується мотив творчої активності. І це закономірно, тому що військовослужбовець спецпідрозділу внутрішніх військ у своїй професійній діяльності підпорядковується вимогам статутів, настанов, директив і інших службових документів, що регламентують його службово-бойову діяльність.

Серед мотивів вступу в спецпідрозділ, у першу чергу, називають прагнення до ризику, небезпеки, приклад друзів, знайомих, що працюють у правоохоронних органах, попередня військова служба у спецпідрозділах, схильність до воєнізованої служби, прагнення до морального задоволення від екстремальної роботи, можливість мати пільги, стабільний зарібок.

Виходячи з усього комплексу професіографічних вимог, під час відбору військовослужбовців спецпідрозділів внутрішніх військ особлива увага приділяється наявності професійно важливих та морально-ділових якостей кандидатів на службу.

Таким чином, нами експериментально було доведено, що застосування на практиці професіографічних засобів при здійсненні професійно-психологічного відбору на службу дозволяє забезпечити високий рівень якості відбору. Професіографічний метод у системі психологічного супроводження службово-бойової діяльності спецпідрозділів внутрішніх військ МВС України дозволяє вирішити низку глобальних кадрових проблем, зокрема – проблему психологічної надійності персоналу.

За умов успішного впровадження запропонованих нами методів у практику службово-бойової діяльності подальшим перспективним напрямом наших наукових досліджень буде розробка інноваційної системи психологічного супроводження службово-бойової діяльності, яка міститиме в собі новітню методологію професійно-психологічного відбору.

Список використаних джерел

1. Андреев О.О., Дзюба В.М., Ірхін Ю.Б., Потеряйко С.П. Психологічне супроводження службово-бойової діяльності внутрішніх військ МВС України в екстремальних умовах: Навчальний посібник / О.О.Андреев, В.М.Дзюба, Ю.Б.Ірхін

та ін. – К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, ДП “Друкарня МВС”, 2009. – 82 с.

2. Кравченко О.В., Тимченко О.В., Христенко В.Є. Психологічне забезпечення діяльності ОВС в ризиконебезпечних ситуаціях оперативної-службової діяльності. – Харків, 2002. – 122 с.

In article psychological aspects of product profesiografycs descriptions of fighting activity of internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as separate kind of professional work in law-enforcement bodies reveal. It is stated the project base profesiogram the military man of internal troops.

Keywords: fighting activity, profesiografycs the description.

Отримано: 18.03.2010

УДК 378.011.3-051:159.9

Н.М. Дідик

Психічне здоров'я як професійно значуща характеристика особистісної зрілості майбутніх психологів

У статті проаналізовано психічне здоров'я як професійно значуща характеристика особистісної зрілості майбутніх психологів. Описано результати дослідження психічного здоров'я майбутніх психологів.

Ключові слова: психічне здоров'я, особистісна зрілість, психолог

В статті проаналізовано психическое здоровье как профессионально значимая характеристика личностной зрелости будущих психологов. Описаны результаты исследования психического здоровья будущих психологов.

Ключевые слова: психическое здоровье, личностная зрелость, психолог

Постановка проблеми. Психічне здоров'я – стан душевного благополуччя, яке характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів і забезпечує адекватну умовам дійсності регуляцію поведінки і діяльності [9, с. 216]. За словами Б. С. Братуся, “нормальність” чи “анормальність” особистості буде залежати від

того, як служить вона людині, чи сприяє її позиція, конкретна організація і спрямованість залученню до родової людської сутності чи, навпаки, ускладнює з нею відносини [2]. Таким чином, Б.С. Братусь центральною, смислоутворюючою характеристикою людини вважає її спосіб ставлення до іншої людини. Тому умовами і одночасно критеріями, що призводять до психічного здоров'я, "нормального розвитку", є: ставлення до іншої людини як до самоцінності, як до істоти, котра втілює в собі безкінечні можливості (центральне системоутворююче відношення); творчий характер життєдіяльності; здатність до децентрації, самовіддачі і кохання як способу реалізації цього ставлення; потреба у позитивній свободі; здатність до вільного волевиявлення; внутрішня відповідальність перед собою й іншими, минулими і майбутніми поколіннями; можливість самопроєктування майбутнього; прагнення до отримання загального сенсу свого життя, віра у здійсненність наміченого [2]. А. Ф. Лазурський стверджував, що здоров'я особистості найбільшою мірою забезпечує ідеал безкорисливого ставлення до іншого. Альтруїзм є формою, засобом і показником найкращої гармонії між особистістю і середовищем [2].

Основними критеріями психічного здоров'я є: 1) відповідність суб'єктивних образів об'єктам дійсності і характеру реакцій, що відображаються (зовнішнім подразникам, значенню життєвих подій); 2) адекватний віку рівень зрілості пізнавальної та емоційно-вольової сфер; 3) адаптивність у мікросоціальних відносинах; 4) здібність саморегуляції поведінки, планування життєвих цілей і підтримки активності у їх досягненні [9, с. 216-217].

Отже, під психічним здоров'ям мається на увазі когнітивна, емоційна, вольова зрілість, а також соціальна, яка передбачає соціально-психологічну адаптацію. В той час як фізична зрілість обумовлює фізичне здоров'я. Хоча взаємовплив психічного і фізичного здоров'я не виключається, проте інколи спостерігаються випадки, що фізично здорова людина може бути психічно нездоровою і навпаки.

Психічне здоров'я – складне, багаторівневе утворення. Б.С. Братусь виділив три рівні психічного здоров'я: 1) найвищий – особистісно-смиловий, або рівень особистісного здоров'я, який визначається якістю смислових стосунків людини; 2) рівень індивідуально-психологічного здоров'я, оцінка якого залежить від здібностей людини побудувати адекватні способи реалізації смислових прагнень; 3) рівень психофізіологічного здоров'я, який визначається особливостями внутрішньої, нейрофізіологічної організації актів психічної діяльності [1, с. 72].

Феномен психічного здоров'я є актуальним для вивчення у психології. Проте психічне здоров'я недостатньо вивчене у професійно значуща характеристика особистісної зрілості у майбутніх психологів. Це стало **метою** написання статті – вивчити психічне здоров'я як професійно значущу характеристику особистісної зрілості майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу. Для психічного здоров'я характерними є такі особливості емоційної сфери: емоційна стійкість, толерантність до стресових факторів, врівноваженість у відносинах з іншими людьми. Важливими критеріями є і певні особистісні якості: безумовне прийняття, визнання самоцінності кожної людини, відкритість людини до себе, до оточуючих, адекватне вираження своїх думок, почуттів, природність, конгруентність, відповідальність, оптимізм та ін. [8, с. 556]. Ці характеристики відображають риси особистісно зрілої людини. Тому, на нашу думку, психічне здоров'я є обов'язковим компонентом особистісної зрілості. Е. Фром зауважив, що якщо людина не досягає зрілості, не розвинута, не володіє справжньою самосвідомістю, то у неї мають місце певні серйозні порушення [10, с. 171].

На думку З. Фрейда, шлях до душевного здоров'я лежить через подолання підсвідомої сексуальної фіксації на матері. Він стверджував, що і душевне здоров'я і зрілість особистості засновані на звільненні і незалежності [10, с. 204]. Представник гуманістичної психології А. Маслоу висловив думку, що лише вивчення психічно здорових людей зможе створити "здорову" психологію, оскільки до нього більшість дослідників вивчали психологію людини на основі психічно нездорових людей. Тому А. Маслоу сконцентрував свою увагу на дослідженні психічно здорових людей, які самоактуалізувалися [11, с. 486-487]. Тому можна зробити висновок, що А. Маслоу ототожнював психічне здоров'я і процес самоактуалізації. Характеристики самоактуалізації відповідають рисам особистісної зрілості.

Найбільше ототожнення психічного здоров'я і особистісної зрілості висловив Г. Олпорт, який зрілу особистість називав "здоровою". Відповідно, він виділив риси здорової (зрілої) особистості: широкі межі Я, самоприйняття і емоційна незаклопотаність, здатність до самопізнання і почуття гумору, реалістичне сприйняття і досвід, схильність до теплих соціальних стосунків, єдина життєва філософія [6, с. 330-352].

Особливо важливим психічне здоров'я є для професій системи "людина-людина", що передбачають безпосередній міжособистісний контакт з оточуючими. В першу чергу, це професія психолога, який

не зможе надати кваліфіковану психологічну допомогу у випадку власного психічного нездоров'я. На важливість психічного здоров'я, відсутність хронічних внутрішньоособистісних конфліктів у психолога вказували В. І. Вачков, Т. А. Верняєва, Л. Волберг, П. П. Горностай, І. Б. Гриншпун, С. А. Грищенко, Н. І. Пов'якель, М. С. Пряжников, С. Собкова, Н. В. Чепелева та ін.

Н. І. Пов'якель, Н. В. Чепелева описали модель особистості практикуючого психолога, до когнітивної підструктури якої включили фрустраційну толерантність, відсутність хронічних внутрішніх особистісних конфліктів, які обумовлюють проєкції, неадекватні психологічні захисти тощо. С. А. Грищенко вважає, що значущими для ефективної психологічної допомоги є фізичне, психічне та особисте здоров'я психолога (від почуття гумору та знання власних обмежень до адекватної енергетики та відсутності або компенсованості невротичних потреб та рис) [4]. В. І. Вачков, І. Б. Гриншпун, М. С. Пряжников, С. Собкова говорять про важливість для психолога усвідомлення власних конфліктних областей, потреб, мотивів.

Отже, психічне здоров'я є важливим для психолога, оскільки часто дану спеціальність намагаються здобути акцентуїзовані особи чи люди зі значними особистісними проблемами. Вибір певної області психології може бути пов'язано з надлишком чи недорозвитком певної психічної якості. Ще В. М. Бехтерев висловився: "Психологи – з психікою, неврологи – з нервіною" [5, с. 34]. Такі спеціалісти малопридатні у професійному плані, тому що на практиці вони розв'язують власні особистісні проблеми і не вирішують проблеми клієнта [7, с. 233]. За словами П. П. Горностая, "якщо людина прийшла в психологію для розв'язання власних психологічних проблем (егоцентрична мотивація), то вона здебільшого не тільки не зможе зрозуміти та розділити проблеми клієнта, а перенеситиме на нього власні" [3]. В такому випадку психологічна допомога буде неефективною.

Отже, якщо психолог матиме невирішені внутрішньоособистісні проблеми, то це призведе до контрперенесення їх на проблеми клієнта, оскільки психолог сприйматиме життєві ситуації інших крізь призму власних конфліктів та захисних механізмів. А це недопустимо для надання ефективної психологічної допомоги. Тому наявність психічного здоров'я, вирішення власних проблем є запорукою професійного успіху для психолога.

Для експериментального вивчення психічного здоров'я як професійно значущої характеристики особистісної зрілості майбутніх психологів ми використали ряд методик: опитувальник соціально-

психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда (показники: адаптивність, дезадаптивність, емоційний комфорт, емоційний дискомфорт), багатофакторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла (фактори С+ (відсутність невротичних симптомів), О- (відсутність самозвинувачень), Q4+ (нефрустрованість)), опитувальник самоствавлення С. Р. Панталеєва, автонаративи "Я-психолог-професіонал", "Книга про моє життя".

Результати дослідження особистісних характеристик майбутніх психологів за опитувальником Р. Кеттелла подано у таблиці 1.

Таблиця 1
Результати дослідження особистісних характеристик майбутніх психологів за багатофакторним особистісним опитувальником Кеттелла

Фактори	Низький рівень (у %)	Середній рівень (у %)	Високий рівень (у %)
A	3,1	57,1	39,8
B	34,7	65,3	-
C	13,3	61,2	25,5
E	11,2	69,4	19,4
F	10,2	57,1	32,7
G	25,5	65,3	9,2
H	3,1	71,4	25,5
I	14,3	71,4	14,3
L	9,2	61,2	29,6
M	8,2	79,6	12,2
N	12,2	72,5	15,3
O	8,2	70,4	21,4
Q1	-	62,2	37,8
Q2	45,9	45,9	8,2
Q3	10,2	54,1	35,7
Q4	8,2	71,4	20,4

Аналіз даних таблиці 1 свідчить, що найбільш високі показники за середнім рівнем вираженості належать факторам: Q4 (71,4%), O (70,4%), що характеризують фрустрованість, напруженість, схильність до почуття провини, занепокоєність майбутніх психологів. Фактор С має відсоткове значення на середньому рівні вираженості (61,2%), що свідчить про емоційну стійкість, вільність від невротичних симптомів більшості досліджуваних.

Середнє значення для фактора С дорівнює 5,76, для фактора О середній показник складає 6,28, а для фактора Q4 – 5,69 (з максимальних 10 стевів). Для порівняння середні результати за усіма факторами подано на рисунку 1.

Рис. 1. Графічне зображення профілю особистісних характеристик майбутніх психологів за опитувальником Кеттелла

Фактори:

1 – А	5 – F	9 – L	13 – Q1
2 – В	6 – G	10 – M	14 – Q2
3 – С	7 – Н	11 – N	15 – Q3
4 – Е	8 – I	12 – O	16 – Q4

Отже, за результатами дослідження за опитувальником Р. Кеттелла досліджуваним властива емоційна стійкість, яка є бажаною для моделі особистості майбутнього психолога. У більшості респондентів присутні фрустрованість і почуття провини, які не повинні бути присутні в особистості ефективного психолога.

Результати дослідження за опитувальником соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Рівень розвитку показників соціально-психологічної адаптації за опитувальником К. Роджерса і Р. Даймонда (у %)

№ з/п	Показник адаптації	Рівень розвитку показника		
		Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
1	Адаптивність	-	51,7	48,3
2	Деадаптивність	19,5	79,3	1,2
3	Брехливість	14,9	80,5	4,6
4	Прийняття себе	-	26,4	73,6
5	Неприйняття себе	39,1	56,3	4,6
6	Прийняття інших	17,3	21,8	60,9

7	Неприйняття інших	18,4	78,2	3,4
8	Емоційний комфорт	2,3	81,6	16,1
9	Емоційний дискомфорт	23	65,5	11,5
10	Внутрішній контроль	-	54	46
11	Зовнішній контроль	20	72,4	4,6
12	Домінування	8	75,9	16,1
13	Залежність	5,7	75,9	18,4
14	Ескапізм	6,9	82,8	10,3

У таблиці 2 подано, що адаптивність має найвищий рівень розвитку показників соціально-психологічної адаптації (48,3%). За шкалою “адаптивність” низький рівень відсутній. Це свідчить про високий рівень адаптивності у майбутніх психологів. У досліджуваних шкали емоційний комфорт (81,6%) і дезадаптованість (79,3%) знаходяться на середньому рівні вираженості. Емоційний дискомфорт (23%) має найнижчий рівень розвитку. На низькому рівні емоційний дискомфорт отримав максимальне значення.

Отже, найвищий рівень розвитку показників соціально-психологічної адаптації, що свідчать про психічне здоров'я майбутніх психологів, має адаптивність, на середньому рівні знаходиться емоційний комфорт, дезадаптованість. Найнижчий рівень притаманний емоційному дискомфорту.

За опитувальником самоствавлення С. Р. Панталеєва про психічне здоров'я свідчать такі характеристики самоствавлення: внутрішня конфліктність і самозвинувачення. Результати подано у таблиці 3.

Таблиця 3

Рівень розвитку характеристик самоствавлення майбутніх психологів (у %)

№ з/п	Характеристики самоствавлення	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
1	Відвертість	-	90,5	9,5
2	Самовпевненість	9,5	83,3	7,2
3	Самокерівництво	7,2	59,5	33,3
4	Відображене ставлення	4,8	85,7	9,5
5	Самоцінність	2,4	50	47,6
6	Самоприйняття	4,8	73,8	21,4
7	Самоприв'язаність	7,2	78,5	14,3
8	Внутрішня конфліктність	11,9	83,3	4,8
9	Самозвинувачення	16,6	76,2	7,2

У таблиці 3 видно, що мінімального значення на високому рівні досягає внутрішня конфліктність (4,8%), високе значення їй

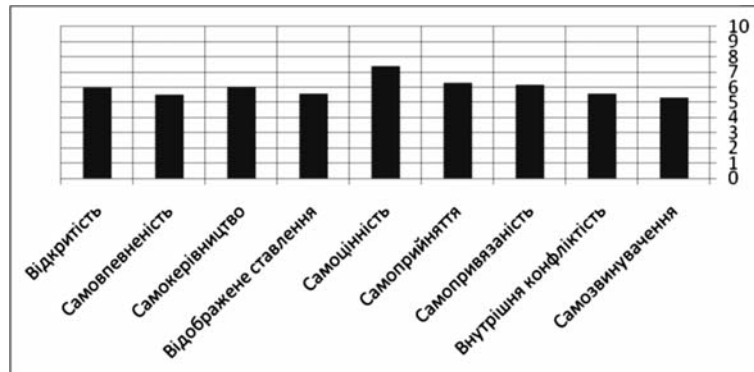

властиве на середньому рівні (83,3%). Це свідчить про відчуття конфліктності власного Я у більшості психологів, наявність у них внутрішніх конфліктів, сумнівів, неузгодженості з собою, надмірної рефлексії на фоні негативного емоційного ставлення до себе. Мінімального значення на високому рівні досягає самозвинувачення (7,2%), максимальне значення самозвинувачення має на середньому рівні (76,2%), що свідчить про присутність у більшості майбутніх психологів інтрапунітивності, самозвинувачення, негативних емоцій в адресу свого Я. Максимального значення на низькому рівні досягає самозвинувачення (16,6%). Ці досліджувані характеризуються екстрапунітивними реакціями, відсутністю самозвинувачення і негативних емоцій на адресу власного Я. Внутрішня конфліктність на низькому рівні має 11,9%. Ці майбутні психологи не мають значних внутрішніх конфліктів, поверхово самозадоволені, заперечують наявність проблем.

Проаналізовано середні значення характеристик самоствавлення. Внутрішня конфліктність досягає 5,6, а самозвинувачення 5,31 (з максимальних 10 стенів), що свідчить про середню вираженість цих характеристик психічного здоров'я. Результати подано на діаграмі 1.

Діаграма 1

Середнє значення характеристик самоствавлення за опитувальником самоствавлення С. Р. Пантисєва

Досліджувані писали твір-роздум на тему "Я-психолог-професіонал". Обчислено загальну частоту використання інформативних одиниць за виділеними критеріями. Результати подано у таблиці 4.

Таблиця 4

Контент-аналіз твору-роздуму "Я-психолог-професіонал"
(кількість інформативних одиниць за критеріями (у %))

№ з/п	Критерії	Частота використання		Заг. част. викор.	Ранжування (№з/п)
		Я-теп.	Я-майб.		
1	Позитивна Я-концепція	3,8	0,6	1,3	4
2	Відповідальність	3,8	2,6	2,8	5
3	Аутентичність	1,3	–	0,3	1
4	Незалежність	7,5	2,6	3,6	6
5	Саморегуляція	–	7,1	5,6	7
6	Інтелектуальність	31,6	30,2	30,5	11
7	Креативність	–	0,3	0,3	1
8	Прагнення до самоактуалізації	1,3	22,5	18,2	9
9	Соціабельність	24,1	18	19,2	10
10	Трансценденція	2,5	0,3	0,8	2
11	Моральність	24,1	14,5	16,4	8
12	Психічне здоров'я	–	1,3	1	3

Загальна частота використання інформативних одиниць про психічне здоров'я складає 1%. На важливість психічного здоров'я як професійно значущої характеристики майбутнього психолога вказують студенти старших курсів. Вони включили психічне здоров'я в образ "Я-майбутній професіонал", не описуючи наявності якостей психічно здорової людини у себе (образ "Я-теперішній професіонал"). Це може свідчити про відсутність даних характеристик у досліджуваних (що малоймовірно) або про ненадання їм значущості. Психічне здоров'я в образі "Я-майбутній професіонал" має низький рівень частоти загального використання (1,3%).

Для вивчення особливостей Я-концепції майбутніх психологів досліджуваним запропонували написати автонаратив "Книга про моє життя". 6,9% досліджуваних не написали автонаратив. Це може свідчити про захисний механізм, небажання розкривати своє Я. Про захисний механізм свідчить малий розмір твору, який присутній у 10,4% опитаних. Вони зазначили про своє життя лише одне речення, часто неінформативне, що не розкриває особливості їх Я-образу. Підраховано загальний відсотковий показник інформативних одиниць за виділеними критеріями. Виконано порівняльну характеристику відсоткових показників за курсами навчання. Результати подано у таблиці 5 та у діаграмі 2.

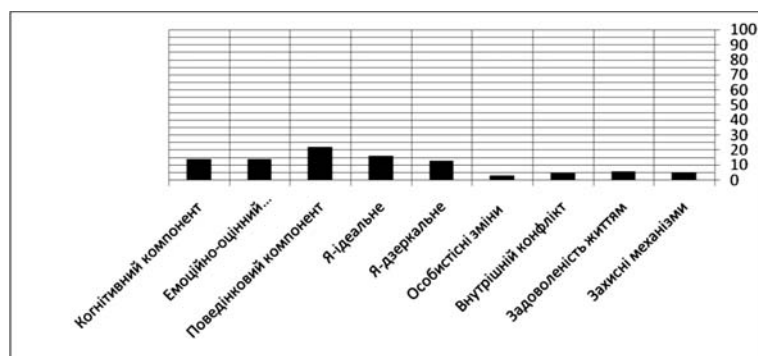
Таблиця 5

Контент-аналіз автонаративу “Книга про моє життя” (кількість інформативних одиниць за критеріями (у %))

Критерій	I курс	II курс	III курс	IV курс	V курс	Загальний показник
Я-реальне:						
а) когнітивний компонент	26,8	17,3	11,8	8,4	14,8	14,3
б) емоційно-оцінний	7,5	13,3	11,8	14,5	27,9	14,3
в) поведінковий	19,4	22,7	23,5	22,1	22,9	22,3
Я-ідеальне	4,5	2,7	18,4	21,4	3,3	16,1
Я-дзеркальне	16,4	2,7	16,9	13,7	13,1	13,2
Особистісні зміни	4,5	2,7	2,2	3,8	3,3	3,2
Внутрішній конфлікт	3	1,3	10,3	3,1	4,9	5,1
Задоволеність життям	11,9	5,3	2,2	9,2	3,3	6,2
Захисні механізми	6	10,7	2,9	3,8	6,5	5,3

Діаграма 2

Загальний показник кількості інформативних одиниць автонаративу “Книга про моє життя” (у %)

Отже, за даними таблиці 5, діаграми 2, на низькому рівні вираженості знаходяться загальні показники шкал: внутрішній конфлікт (5,1%), захисні механізми (5,3%). Шкала “Внутрішній конфлікт” має найвищі показники на третьому курсі (10,3%), а найнижчі властиві другокурсникам (1,3%). Внутрішньоособистісний конфлікт передбачає наявність амбівалентних внутрішніх прагнень. Невирішені внутрішньоособистісні конфлікти є небажаними для психолога, оскільки заважатимуть надавати ефективну психологічну допомогу клієнту. Більшість майбутніх психологів з внутрішньоособистісними конфліктами мають депресивний, песимістичний настрій, про що і зазначають у своїх автонаративах.

Другокурсники мають найбільш високі значення за кількістю інформативних одиниць за шкалою “Захисні механізми”, а найбільш низькі має “Внутрішній конфлікт”. Майбутнім психологам третього курсу властиві найвищі показники за критеріями “Внутрішній конфлікт”, тоді як найнижчі показники вони мають за шкалами “Захисні механізми”. Варто зауважити про кореляцію між максимальними і мінімальними показниками за критеріями: “Внутрішній конфлікт” і “Захисні механізми” на другому і третьому курсах. Критерії “Внутрішній конфлікт” і “Захисні механізми” мають негативну кореляцію: майбутні психологи розповіли про внутрішньоособистісний конфлікт, оскільки не використовували захисних механізмів. На другому і третьому курсі максимальні і мінімальні значення за цими шкалами співпадають.

Максимального значення захисні механізми набувають на другому курсі, а мінімального – на третьому. Внутрішній конфлікт має максимальне значення на третьому курсі, де кількість захисних механізмів менша. Мінімальний показник внутрішнього конфлікту притаманний другому курсу, де застосовується більше захисних механізмів, що заважають саморозкриттю студентів. Задоволеність життям найвища серед першокурсників, які прагнуть особистісних змін. Найменше задоволені життям студенти третього курсу, які мають велику кількість внутрішньоособистісних конфліктів, менше прагнуть особистісних змін.

Зміст автонаративу залежить від рівня особистісної зрілості респондента. Майбутні психологи з високим рівнем особистісної зрілості менше застосовують захисних механізмів. Внутрішньоособистісні конфлікти вони використовують як особистісний потенціал для саморозвитку, для них критична ситуація – умова для самозростання, а не для “знищення” власного Я. Особистісно незрілі досліджувані в більшості мали невирішені внутрішньоособистісні конфлікти, використовували захисні механізми.

Висновки. Психічне здоров'я більшості майбутніх психологів характеризується емоційною стійкістю, адаптивністю, емоційним комфортом, поряд з незначною фрустрованістю і почуттям провини. Відчуття конфліктності власного Я, внутрішні конфлікти, сумніви, неузгодженість з собою, надмірна рефлексія на фоні негативного емоційного ставлення до себе, інтрапунітивність, самозвинувачення, негативні емоції на адресу власного Я у більшості психологів знаходяться на середньому рівні. **Перспективами** подальшого дослідження з цього напрямку є створення ефективної діагностичної програми для профвідбору психологів і розробка корекційної програми для виправлення порушень їх психічного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Братусь Б. С. Аномалии личности / Б. С. Братусь. – М. : Мысль, 1988. — 301 [2] с.
2. Братусь Б. С. К проблеме человека в психологии [Электронный ресурс] / Б. С. Братусь // Вопросы психологии. – 1997. – №5. – Режим доступа: <http://www.ipk.alien.ru/>
3. Горноста́й П. П. Компетентність психолога: досвід чи творча обдарованість? [Електронний ресурс] / П. П. Горноста́й // Практична психологія і школа: матеріали Міжнар. конф. – К., 1993. – С. 43–49. – Режим доступу: http://users.i.com.ua/~p_gorn/publ01d.html
4. Грищенко С. А. Прогнозувальний компонент професійного мислення психолога-консультанта / С. А. Грищенко // Психологія: зб. наук. праць. – Випуск III. – К. : НПУ, 1998. – С. 61–65.
5. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология / В. Н. Дружинин. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 256 с.
6. Олпорт Г. Становление личности. Избранные труды / Д.О. Леонтьев. – М. : Смысл, 2002. – 462 с.
7. Основи практичної психології / [В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.]. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.
8. Психология личности: Учебное пособие / П. Н. Ермаков, В. А. Лабунская. – М. : Эксмо, 2007. – 653 с.
9. Словарь психолога-практика / С. Ю. Головин. – [2-е изд.]. – Мн. : Харвест, М. : АСТ, 2001. – 976 с. – (Библиотека практической психологии).
10. Фромм Э. Психоанализ и этика / Э. Фромм. – М. : Республика, 1993. – 415 с. – (Б-ка этической мысли).
11. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб. : Питер, 2005. – 607 с.

In the article a psychical health is analysed as professionally meaningful description of personality maturity of future psychologists. The results of research of psychical health are described for future psychologists.

Key words: psychical health, personality maturity, psychologist.

Отримано: 9.03.2010

УДК 159.942.5

Н.С. Дмитріюк

Вплив емоцій на формування та становлення особистості

У статті аналізуються теоретичні аспекти загальних тенденцій та закономірностей емоцій у розвитку та становленні особистості, акцентується увага на здатності емоцій породжувати емоційні переживання та психічні стани особистості.

Ключові слова: емоції, психічні стани, особистість.

В статье анализируются теоретические аспекты общих тенденций и закономерностей эмоций в развитии и становлении личности, акцентируется внимание на способности эмоций порождать эмоциональные переживания и психические состояния личности.

Ключевые слова: эмоции, психические состояния, личность.

У сучасній психології проблема емоцій особистості належить до найскладніших та найактуальніших. Особлива увага науковців зосереджена на вивченні емоцій як фундаментальної сфери психічного розвитку людини, як базису її духовного життя, як інтимно-сутнісного пласта психіки. Сьогодні емоційна сфера особистості стає предметом серйозних теоретичних обговорень (В.П.Зінченко, А.Б.Орлов, С.Д.Смірнов, В.І.Слободчиков та інші).

Але розробка у психологічній науці ефективних методів розвитку емоцій, розкриття базисних категорій емоційної сфери особистості до цього часу не набули достатнього обґрунтування. З одного боку, труднощі у дослідженні емоційних явищ зумовлені природою емоційних процесів, їх невовимістю, короткочасністю перебігу, залежністю від індивідуальних особливостей та спрямованості особистості, умов її суспільного розвитку, з другого – складністю експериментального (об'єктивного) та діагностичного вивчення: важко змодельовати потрібну ситуацію, викликати заплановану емоцію, утримати переживання упродовж тривалого часу.

Сучасний етап теоретичної розробки проблеми емоцій, їх понятійний апарат характеризується термінологічним різноманіттям і тому потребує узагальнення та систематизації. Помітні концептуальні розходження або отождоження у трактуванні понять “емоція і почуття”, “емоція та афект”, “емоція і переживання”, “емоція і психічний стан”, що свідчить про невпорядкованість та розмитість визначень окремих підкласів цілісної, динамічно змінної емоційної системи.

© Н.С. Дмитріюк

261